

16 Ideella föreningar

16.1 Bildande

För att en ideell förening ska vara juridisk person krävs att den har antagit stadgar av viss fullständighet och valt styrelse. Stadgarna ska innehålla namn, ändamål och bestämmelser om hur beslut i föreningens angelägenheter ska åstadkommas (jfr NJA 1973 s. 341). Föreningen har som juridisk person rättskapacitet, vilket innebär att den:

- äger föreningens tillgångar,
- ansvarar för föreningens skulder och andra förpliktelser,
- kan vara part inför domstolar och myndigheter.

Någon lagstiftning om bildande m.m. som motsvarar de detaljerade föreskrifterna i EFL finns inte när det gäller ideella föreningar. Bildandet kan ske formlöst genom att ett antal personer kommer överens om att bilda en förening. Antalet personer som krävs för att bilda en förening har ej varit föremål för prövning i rättsfall men som vägledning kan EFL tjäna. Enligt denna lag krävs minst tre medlemmar för att bilda en förening.

En förening med omfattande verksamhet kan ha sektioner med egen kassaförvaltning och sektionsansvariga som har viss beslutanderätt. En sektion är normalt inte en juridisk person. Sektionens verksamhet är endast en del av föreningens verksamhet. Föreningen har ansvar även för sektionernas verksamhet och deras tillgångar, skulder, intäkter och kostnader, samt för att ev. förpliktelser redovisas i föreningens räkenskaper.

Utmärkande för en ideell förening är att den antingen har en ideell målsättning, och det oavsett om föreningen bedriver ekonomisk verksamhet eller inte, eller att den främjar sina medlemmars ekonomiska intressen men inte gör det genom ekonomisk verksamhet. Med ekonomisk verksamhet avses en affärsmässigt organiserad eller bedriven verksamhet. Enbart det förhållandet att en verksamhet sker med användande av pengar gör inte att den därmed är ekonomisk verksamhet. Med ideellt ändamål avses i princip allt som inte är ekonomisk verksamhet.

Rättsfall:

KR i Sundsvall dom 30 dec. 1986 4584-1985

RÅ 1988 ref. 20

NJA 1973 s. 341

NJA 1998 s. 293

NJA 2000 s. 365

16.2 Stadgar

För att en förening ska anses som juridisk person ska den ha antagit stadgar och valt en styrelse som kan företräda föreningen mot tredje man. Stadgarna ska innehålla föreningens namn, ändamål och hur beslut i föreningens angelägenheter åstadkoms (NJA 1987 s. 394).

Stadgarna har framförallt betydelse för det praktiska arbetet i föreningen och för att genom ändamålsparagrafen ge föreningen karaktär och motivera dess existens och verksamhet. En av huvudpunkterna i stadgarna bör därför vara att utförligt och preciserat ange föreningens ändamål. En annan viktig punkt är att ange utförliga regler för medlemskap och uteslutning. För de flesta ideella föreningar är det vanligt med tre grundläggande funktioner nämligen den beslutande funktionen (föreningsmötet), den verkställande funktionen (styrelsen) och den kontrollerande funktionen (revisorererna). Stadgarna bör därför innehålla regler för dessa funktioner.

I relativt fullständiga stadgar för en förening bör även följande finnas;

- firma (namn),
- säte (ort där styrelsen finns),
- ändamål,
- regler för hur verksamheten ska bedrivas,
- regler för medlemskap och uteslutning,
- uppgift om medlemsavgifter eller regler för hur de fastställs,
- uppgift om verksamhetsår,
- uppgift om beslutande organ (ordinarie och extra föreningsstämma) och regler för detta,
- regler för kallelse till föreningsmöte,
- regler för rösträtt,
- uppgift om styrelsens sammansättning (antal ledamöter och suppleanter) och hur den väljs samt regler för dess arbete,

- uppgift om hur revisorerna utses,
- regler för ändring av stadgarna,
- regler för upplösning av föreningen med angivande av hur eventuella kvarvarande tillgångar ska disponeras.

Riksorganisation (t.ex. Riksidrottsförbundet) upprättar ofta normalstadgar för de föreningar som ingår i organisationen.

16.3 Föreningsmötet

I en ideell förening ska medlemmarna normalt kunna delta i och påverka besluten. Det ordinarie föreningsmötet är beslutande organ efter modell som hämtats från lagen om ekonomiska föreningar.

Av föreningens stadgar bör närmare framgå;

- när årsmötet ska hållas,
- under vilka omständigheter extra föreningsmöte ska hållas,
- hur kallelse till möten ska ske,
- vilka frågor som ska behandlas på de olika mötena,
- hur medlemmarnas rösträtt ska utövas,
- hur besluten ska fattas.

En viktig punkt är utformningen av reglerna för kallelse till möten. Om kallelse inte har skett på fastställt sätt, kan stadgarna ange att mötet inte har rätt att fatta beslut. Sådana hårda regler är inget självändamål utan är till för att ge medlemmarna möjlighet att delta i föreningens verksamhet och vara med om besluten i föreningen.

16.4 Styrelsen

Lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar har föreskrifter om uppgifter och befogenheter för en styrelse. Dessa föreskrifter ger bra vägledning för styrelsearbetet även i en ideell förening.

Styrelsen väljs av medlemmarna på årsmötet och företräder föreningen under verksamhetsåret. Styrelsen är föreningens verkställande organ. Den har ansvaret för kallelser till möten och ska förbereda ärenden till årsmötet. Det löpande arbetet i en förening med ansvaret för anställda, ansvaret för bokföring och medelsförvaltning ligger naturligt på styrelsen i en förening. Oftast arbetar en föreningsstyrelse efter föreskrifter som finns i stadgar eller i beslut av årsmötet.

16.5 Revisorer

Revisorerna väljs på årsmötet och är ansvariga inför detta. De ska utföra såväl ekonomisk granskning som förvaltningsrevision. För dessa uppgifter ska revisorerna ha tillgång till föreningens alla räkenskaper, protokoll, avtal och andra handlingar.

Den ekonomiska granskningen består i genomgång och kontroll av räkenskaperna samt inventering av tillgångarna. Exempel på tillgångar är kassa, bankböcker, postgirokonton, fordringar, inventarier och fastigheter. Vidare kontrolleras att de ekonomiska handlingarna förvaras på ett säkert sätt, att gällande kontoplan följs, att betryggande försäkringar finns och att alla skyldigheter mot samhället fullgjorts.

Förvaltningsrevision innebär att revisorerna ska bedöma hur styrelsen har skött sitt uppdrag. Revisorerna går då igenom protokoll, korrespondens, avtal, rapporter, utredningar och styrelsens verksamhetsberättelse.

Resultatet av granskningen ska redovisas i en revisionsberättelse som läggs fram för årsmötet. I revisionsberättelsen anges om granskningen ger anledning till anmärkning mot styrelsen eller ej. Årsmötet ska ta ställning till om ansvarsfrihet ska beviljas styrelsen. En anmärkning kan leda till att årsmötet inte beviljar styrelsen ansvarsfrihet för det gångna verksamhetsåret. Om ärendet förs vidare till domstol, ska där avgöras om anmärkningen ska leda till rättslig påföljd och/eller skadestånd. Styrelseledamot som gjort sig skyldig till förskingring eller trolöshet mot huvudman kan dömas till straff.

16.6 Bokföring och räkenskapsår

Bokföringsskyldigheten för ideella föreningar och registrerade trossamfund regleras i nya bokföringslagen (1999:1078). Bestämmelserna i den nya lagen tillämpas från och med det räkenskapsår som inleddes närmast efter den 31 december 2000. Bokföringsskyldighet föreligger om värdet på tillgångarna överstiger ett gränobelopp som motsvarar 30 prisbasbelopp (2 kap. 2 § BFL) eller om föreningen bedriver näringsverksamhet eller är moderföretag i en koncern. För föreningar som inte omfattas av BFL gäller att de bör ha sådan ordning i föreningens ekonomi som svarar mot god redovisningssed. Vidare gäller enligt 19 kap. 2 § lagen om självdeklarationer och kontrolluppgifter skyldighet att sörja för att det finns underlag för att fullgöra uppgiftsskyldigheten och för kontroll av den.

Juridiska personer, förutom dödsbon, ska enligt 1 kap. 3 § IL erlægga statlig inkomstskatt för inkomst av näringsverksamhet.

Inkomst av näringsverksamhet ska enligt 14 kap. 2 § IL beräknas efter bokföringsmässiga grunder. Även om en förening inte är bokföringsskyldig ska inkomsten i deklarationen redovisas enligt bokföringsmässiga grunder.

För föreningar som bokföringslagen inte är tillämplig på framgår av 1 kap. 15 § IL att beskattningsåret ska avse kalenderår.

16.7 Ansvar

En ideell förening är som juridisk person själv ansvarig för de förbindelser som ingås i dess namn av behörig företrädare. Enskilda medlemmar har inte något personligt betalningsansvar för föreningens skulder eller andra förpliktelser.

En behörig företrädares befogenheter regleras i regel i stadgarna eller instruktioner. Skulle företrädaren överskrida sina befogenheter när han träffar ett avtal kan det inträffa att föreningen ändå blir bunden av avtalet. Om motparten inte insett eller borde ha kunnat inse att föreningens företrädare överskrider sina befogenheter, kan avtalet bli gällande. Föreningens företrädare kan i sådant fall bli ersättningsskyldig för skada som han orsakat föreningen.

Om en förening inte är en självständig juridisk person, har den inte rättskapacitet. Medlemmarna i sådan förening har ansvar för föreningens skulder och andra förpliktelser. Om avtal träffas i sådan förenings namn, binder detta inte föreningen. Ansvaret vilar på de personer som ingått avtalet. Det kan förekomma att dessa har fullmakt från de övriga medlemmarna att teckna avtalet. I så fall blir samtliga som tecknat avtalet personligen eller genom lämnade fullmakter ansvariga.

Ansvaret för företrädare för en juridisk persons obetalda skatter och avgifter regleras i 12 kap. 6 § skattebetalningslagen. Det tidigare kravet i den numera upphävda uppbördslagen att beskattningsmyndigheten skulle kunna visa att företrädaren haft uppsåt eller varit grovt oaktsam har tagits bort. I förarbetena till skattebetalningslagen har det dock betonats att någon skärpning av företrädaransvaret inte varit avsedd.

16.8 Upplösning

Normalt bör i stadgarna finnas regler om i vilka fall en frivillig upplösning ska ske och på vilket sätt den ska göras. Ett vanligt stadgande är att föreningen ska upplösas på årsmöte om antalet medlemmar inte kan väntas bli tillräckligt för att fullfölja föreningens ändamål. Erforderligt antal röster för upplösning sätts ofta till 2/3 av samtliga medlemmars röster eller 4/5 av de på

årsmötet närvarande.

Det åligger styrelsen att fullfölja årsmötets beslut. Avvecklingen sker genom att skulderna betalas, inventarier och andra tillgångar säljs, avtal med anställda sägs upp och eventuellt överskott disponeras enligt stadgarna.

Förening som kommit på obestånd kan försättas i konkurs. Konkursansökan kan göras av fordringsägare eller av föreningen själv. Det finns ingen lagstadgad skyldighet för en förening att själv ta upp frågan om konkurs eller upplösning, om föreningen råkar in i ekonomiska svårigheter. Men om styrelsen trots svårigheterna fortsätter verksamheten, kan följden bli att årsmötet inte beviljar ansvarsfrihet. Därmed finns risken för att fordringsägare ställer personliga skadeståndskrav mot styrelseledamöterna.

Om konkurs avslutas utan överskott, anses föreningen upplöst. Finns överskott, kan årsmötet besluta att fortsätta verksamheten eller upplösa föreningen enligt stadgarna.

16.9 Registrering – tilldelning av organisationsnummer

Något register över ideella föreningar finns inte. Ideell förening behöver inte registreras för att få rättskapacitet. Enligt handelsregisterlagen ska en ideell förening som utövar näringsverksamhet registreras hos Bolagsverket om föreningen skulle ha varit bokföringsskyldig enligt bokföringslagen (1929:117), om denna gällt efter utgången av år 1976

Enligt lagen (1974:174) om identitetsbeteckning för juridiska personer m.fl. ska organisationsnummer fastställas för ideell förening om den själv begär det eller om statlig myndighet påkallar det. Sådant organisationsnummer tilldelas av Skatteverket. Ansökan ges in till det kontor under vilket föreningens sätesort sorterar. Vid begäran om organisationsnummer bör föreningen bifoga stadgar, protokoll från konstituerande möte och utdrag ur senaste årsmötesprotokollet om val av styrelse.

De bedömningar Skatteverket har att göra vid tilldelning av organisationsnummer till ideell förening har behandlats i RSV:s skrivelse 2002-09-11, dnr 7161/02-110.

Överklagande

Skatteverkets beslut om avslag på begäran om organisationsnummer kan överklagas till länsrätt.

Ändringsbeslut om byte av säte görs av Skatteverket. Kod för juridisk form krävs för samtliga juridiska personer. Koden styr bland annat distributionen av rätt deklarationsblankett.